Når verden er i krig

Krig. I Iran, i Gaza, i Ukraine. I Rusland har det siden marts 2022 været forbudt at bruge ordet om den rædselsfulde og altødelæggende krig som Rusland og Putin har tvunget Ukraine ud i. Putin har forbudt ordet krig for at udviske realiteterne og forsøger med orwellsk newspeak at konstruere en falsk, alternativ virkelighed. Der tales ikke om krigen, bombardementerne, dronerne, brutaliseringen af de unge russiske mænd og forhærdelsen af den russiske befolkning medmindre man vil dele skæbne med Aleksej Navalnyj, Anna Politkovskaja eller dokumentaristen Pavel Talankin der er flygtet ud af landet. Talankin udstiller i dokumentarserien *Mr. Nobody Against Putin* (2025) hvordan propagandaen gennemsyrer det russiske samfund, og dokumentaren taler modigt op imod Putins narrativ.

At undlade at tale og skrive om krigene og deres omkostninger er uansvarligt og bidrager til magthavernes ønske om at bruge sproget som røgslør og befolkningen som våben. Og selvfølgelig skal danskfaget gøre det modsatte – at bruge sproget til oplysning og det menneskelige som værn – fordi sproget, medierne og litteraturen, brugt frit, altid vil være nogle af de bedste midler til magt- og krigskritik.

Danskfaget har tradition for at inddrage tekster om krig og fred. Krigene i 1848 og 1864, 1. og 2. verdenskrig, fredsbevægelsen i 1970'erne, migrationslitteratur om krigen på Balkan, vidnesbyrd- og krigslitteratur, reportager fra krigen i Afghanistan eller Trumps trusler om at overtage Grønland med magt mv. Også vores elever drager krig med sig: Nogle bærer på krigserfaringer, har boet i flygtningelejre, diskuterer krige hjemme ved middagsbordet og har et nyhedsfeed fyldt med voldsomme konflikter som forplanter sig i dem. Det kræver følsomhed og overvejelser over hvordan man danskfagligt forholder sig til krigene og freden. Krig er et uomgængeligt og vanskeligt emne, og freden er dens lige så uomgængelige modstykke der skriger til himlen når krigens rædsler synliggøres. Dette *Dansknoter* præsenterer sider af krigene og freden og perspektiver som kan anvendes direkte i undervisningen.

I artiklen "Krigen er ikke kun soldatens" af Christine Strandmose Toft anslås temaet med en analyse af civilbefolkningens rolle i aktuel krigslitteratur. Toft undersøger litteratur fra krigene i Irak, Iran, Gaza og Ukraine og argumenterer for at skellet mellem soldaterlitteratur og krigslitteratur ophæves idet brugen af automatiserede våbensystemer gør civilbefolkningens oplevelser altafgørende for forståelsen af krigens menneskelige konsekvenser.

Forfatter Dy Plambeck undersøger i essayet "Krigens sprog" hvordan sprog forandres for soldater i krig, men også hvordan dette sprog alene fungerer i en krigskontekst og ikke i en hverdagssproglig dansk kontekst. Essayet er skrevet særligt til *Dansknoter* på baggrund af Plambecks møde med soldaterne i Helmandprovinsen i Camp Bastian under krigen i Afghanistan, og det kan blandt andet bruges i læsningen af Plambecks roman *Mikael* (2014), ligesom det taler sammen med temanummerets andre perspektiver om sprog og dehumanisering.

Ditte Timmermann og Mischa Sloth Carlsen skriver i "De menneskelige vidnesbyrd. Karin Michaëlis' blik på krig" om et af de nye navne på kanonlisten. Fokus er ikke på det litterære forfatterskab, men på Michaëlis' reportager fra 1. verdenskrig hvor hun med indlevelse skriver om krigens ofre og giver et andet blik på 1. verdenskrig end rapporterne fra den blodige frontlinje.

Temaet om krig og fred åbner mange faglige perspektiver og rejser etiske og samfundsmæssige spørgsmål: Hvordan forholder vi os til elevers krigserfaringer og holdninger bragt med ind i undervisningsrummet? Og hvordan skal man overhovedet undervise i krig? Det forholder norske Binta-Victoria Jammeh sig til i artiklen "Hvordan undervise om krig og konflikt i klasserommet". En pointe er at vi som undervisere skal tilbyde flere perspektiver, og at vi ved at tale om krig på baggrund af et fagligt stof med udgangspunkt i menneskerettigheder undgår at eleverne diskuterer ud fra personlige holdninger.

Sidst, men ikke mindst, påpeger fredsforsker Isabel Bramsen i et interview med *Dansknoter* hvordan fredsarbejdet i dag involverer både tanker og begreber om sprogets, mediernes og litteraturens rolle, samt hvordan ungdommen kan involvere sig i fredsarbejdet. Flere af interviewets spørgsmål er orienteret mod ungdommens forståelse for og oplevelse af krigene og freden, og vi i redaktionen opfordrer til at interviewet samt temanummerets andre artikler deles og bruges aktivt med eleverne.

I "Kunsten" præsenterer vi værker af ukrainske Sana Shahmuradova Tanska der er bosiddende i Kiev. Tanskas kunst taler ind i nummerets tema: Når verden er i krig. Værkerne kommunikerer drømmeagtige og uhåndgribelige oplevelser af krigen, men til trods for – eller måske på grund af – det uhåndgribelige bringer værkerne beskueren tæt på krigens smerte og grusomhed. Tanska kobler i sin kunst krigen med planetarisk etik og samarbejde ikke alene for fred, men også for bæredygtig og dermed fredelig fremtidig sameksistens i det hele taget.

Værkerne og artiklerne i dette temanummer kan tolkes som et stort opråb for bæredygtighed og fred. Nu.